

دستورالعمل

دستورالعمل

دانشگاه الزهراء

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

احکام و آثار تغییر جنسیت نزد مذاهب خمسه

استاد راهنما

دکتر جواد سرخوش

استاد مشاور

دکتر فریبرز ایمانیان

دانشجو

سیده راضیه اسماعیلی طالشی

مهر 1392

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به دانشگاه الزهراء است

تقدیم به مهربان فرشتگانی که:

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه‌های یکتا و زیبای زندگی، مدیدن حضور سبز آنهاست.

با تشکر و قدردانی:

از استاد گرانقدر و فرزانه، جناب آقای دکتر جواد سرخوش، که به عنوان استاد راهنما با راهنمایی‌های ارزنده و به موقع، از مرحله انتخاب موضوع تا اتمام پایان‌نامه، اینجانب را مورد لطف و توجه خویش قرار دادند؛ و نیز از استاد ارجمند، جناب آقای دکتر فریبرز ایمانیان به عنوان استاد مشاور.

چکیده

تغییر جنسیت یکی از مسائل نوپیدایی است که پیشرفت‌های دانش تجربی و پزشکی، امکان آن را فراهم آورده است. به علت اقدام رو به افزون افراد در چهار سوی عالم به فرآیند تغییر جنسیت، کم کم این موضوع به صورت یکی از موضوعات مهم و پرچالش درآمده است؛ و این مسئله را به ذهن متواتر کرده که آیا این عمل (تغییر جنسیت) از نظر فقها مشروع است؟

تغییر جنسیت در معنای اعم خود شامل افراد خنثی و تراجنسیتی می‌شود؛ که ما در این پژوهش برای تبیین موضوع مورد بحث، و نیز برای شناسایی اینگونه افراد آنها را از نظر پزشکی و روانشناسی مورد بررسی روانکاوانه قرار دادیم چرا که این موضوع در حوزه علم پزشکی و روانشناسی مطرح می‌شود و لذا به تبع موضوع شناسی در این علوم، حکم مربوطه توسط فقیه صادر می‌شود. در مورد تغییر جنسیت افراد خنثی میان فقهای امامیه و اهل سنت اختلاف نظر وجود ندارد و تقریباً اکثر فقها قائل به جواز تغییر جنسیت در اینگونه از افراد شده‌اند. اما در مورد تغییر جنسیت افراد ترانسکچوال میان فقهای امامیه و اهل سنت اختلاف نظر وجود دارد. در مجموع در این باره سه نظر مطرح شده است. ممنوعیت مطلق، مشروعیت مطلق و مشروعیت مشروط. اکثر قریب به اتفاق فقهای اهل تسنن و نیز برخی از فقهای اهل تشیع قائل به ممنوعیت مطلق تغییر جنسیت شده‌اند. آنها برای اثبات نظر خود به دلایل متعددی استناد کرده‌اند که از مهمترین این دلایل، آیات و روایات بوده که ما در بررسی آیات مورد استناد ایشان، دیدگاه مفسران را در مورد این آیات بیان نموده‌ایم؛ و در مورد روایات، آنها را از نظر سندی و دلالتی مورد بررسی قرار دادیم تا بتوانیم بهترین محتوا را استخراج نماییم. در مقابل، اکثر فقهای اهل تشیع قائل به مشروعیت مطلق تغییر جنسیت شده‌اند؛ آنها ضمن رد برخی از ادله مخالفان تغییر جنسیت، برای اثبات نظرشان به دلایل متعددی استناد نموده‌اند که از مهمترین این دلایل، اصل اباحه می‌باشد. که ما در اینجا نیز تمام دلایل موافقان را هم مورد نقد

و بررسی قرار دادیم؛ قابل ذکر است که اکثر نظام‌های حقوقی نیز قائل به مشروعیت مشروط شده‌اند. تغییر جنسیت آثار فقهی و حقوقی در زندگی فردی و اجتماعی فرد برجای می‌گذارد که از جمله این آثار، می‌توان نکاح، ارث، مهریه و ... را نام برد. چون فقهای اهل سنت تغییر جنسیت را حرام می‌دانند در نتیجه اثری را بر آن مترتب نکرده و بر اساس جنسیت قبلی با فرد تغییر جنسیت داده معامله می‌کنند. اما فقهای امامیه جنسیت فعلی را در نظر گرفته و بر اساس جنسیت جدید با او رفتار می‌کنند.

واژگان کلیدی: تغییر، اختلال، هویت، جنسیت، ترانس‌کچوال.

فهرست مطالب

مقدمه.....	ک
الف- مساله پژوهش.....	ل
ب- ضرورت پژوهش:.....	ل
ج- بستر پژوهش.....	م
د- پرسش های پژوهش.....	ن
د-1- پرسش اصلی.....	ن
د-2- پرسش های فرعی.....	ن
ه- فرضیات پژوهش.....	س
و- اهداف پژوهش.....	ع
ز- فصول تحقیق.....	ع
فصل اول: کلیات و تعاریف.....	1
گفتار اول: تعاریف.....	2
مبحث اول: تغییر.....	2
1-در لغت.....	2
2- در اصطلاح.....	3
مبحث دوم: جنس.....	3
1- در لغت.....	3
2- در اصطلاح.....	4
مبحث سوم جنسیت.....	4
1- در لغت.....	4
2- در اصطلاح.....	4

- 5.....مبحث چهارم: تغیی جنسیت
- 5-1- در لغت.....
- 5-2- در اصطلاح.....
- 5-1-2- در اصطلاح پزشکی.....
- 6-2- در اصطلاح فقه.....
- 8.....مبحث پنجم: خنثی
- 8-1- در لغت.....
- 9-2- در اصطلاح.....
- 9-1-2- در اصطلاح فقه.....
- 10-2- در اصطلاح پزشکی.....
- 10.....مبحث ششم: هویت جنسی
- 11.....مبحث هفتم: نقش جنسی
- 12.....مبحث هشتم: رفتار جنسی
- 12.....مبحث نهم: گرایش جنسی
- 13.....مبحث دهم: تنوع رفتار جنسی
- 13.....مبحث یازدهم: اختلال هویت جنسی
- 15.....گفتار دوم: بررسی واژه ترانسکچوال
- 16.....فصل دوم: اختلالات جنسی و دو جنسیتی
- 17.....گفتار اول: جنسیت و علائم آن
- 20.....گفتار دوم: آشنایی با مفاهیم و طبقه بندی اختلالات جنسی
- 20.....مبحث اول: تعریف و طبقه بندی اختلالات جنسی
- 21-1- کژکاری های جنسی.....

- 2- انحراف جنسی..... 22
- 3- اختلال هویت جنسی و تراجنسیتی..... 22
- مبحث دوم: تاریخچه اختلال هویت جنسی و تبعی جنس خواهی..... 23
- مبحث سوم: تشخیص، علائم و نشانه‌های اختلال هویت جنسی..... 24
- 1- تشخیص افتراقی..... 25
- مبحث چهارم: سری طی دوره اختلال هویت جنسی..... 26
- مبحث پنجم: علت ایجاد اختلال هویت جنسی..... 27
- 1- علل زیست‌شناختی..... 28
- 1-1- استرس پیش از تولد..... 28
- 1-2- اختلالات ژنتیکی..... 28
- 1-3- اختلالات هورموری..... 29
- 1-4- مشکلات مغزی و سیستم عصبی مرکزی..... 30
- 2- علل روانی- اجتماعی..... 31
- مبحث ششم: اختلالات همراه..... 33
- مبحث هفتم: فرضیه‌های درباره چگونگی به وجود آمدن بهاری اختلال هویت جنسی..... 34
- مبحث هشتم: طبقه‌بندی اختلال هویت جنسی بر اساس نظری کاپلان و سادوک:..... 36
- 1- انواع ترانسکچوالیسم..... 36
- 1-1- ترانسکچوالیسم در افراد مذکر..... 36
- 1-2- ترانسکچوالیسم در افراد مونث:..... 36
- 1-3- انواع دیگر (که بر پای تاریخچه جنسی مسلط قبلی تفسیربندی شده است)..... 36
- مبحث نهم: ترانسکچوالیسم انحراف طی بهاری؟..... 37

38	گفتار سوم: درمان اختلال هویت جنسی و تبعات حاصل از آن.....
38	مبحث اول: دیدگاه کلی در ارتباط با شوهه‌های درمان اختلال هویت جنسی.....
40	مبحث دوم: درمان اختلال هویت جنسی (تراجنسیتی).....
41	1- روش روان درمانی.....
42	2- روش آزمایش زندگی واقعی.....
43	3- روش تغییر دادن جنسیت.....
43	3-1- درمان هورموری.....
44	3-1-1- درمان هورموری در مردان تراجنسیتی.....
46	3-1-2- درمان هورموری در زنان تراجنسیتی.....
47	3-2- جراحی.....
48	3-2-1- تکرک جراحی در افراد تراجنسیتی مذکر.....
49	3-2-2- تکرک جراحی در زنان تراجنسیتی.....
50	4- هورمون درمانی بعد از عمل جراحی.....
51	5- درمان‌های دیگر.....
51	5-1- جراحی پلاستیک.....
51	5-2- گفتار درمانی.....
51	گفتار چهارم: موانع پزشکی برای انجام عمل تغییر جنسیت.....
51	مبحث اول: اختلال در تولید مثل.....
52	مبحث دوم: عوارض سنگین جراحی.....
52	مبحث سوم: هزینه‌های بالای جراحی.....
53	گفتار پنجم: علت افزایش تقاضا برای عمل جراحی تغییر جنسیت در ایران.....
54	گفتار ششم: اختلالات دوجنسیتی.....

54	مبحث اول: تاریخچه خنثی ها (دوجنسری ها).....
54	مبحث دوم: علت به وجود آمدن بهاری دوجنسریتی.....
55	مبحث سوم: اقسام خنثی.....
55	1- از نظر پزشکی.....
56	2- از نظر فقها.....
56	2-1- خنثای مشکل:.....
57	2-2- خنثای غی مشکل.....
58	مبحث چهارم: روشهای تشخیص نوع جنسیت خنثی ها.....
58	1- در علم پزشکی.....
60	2- در علم فقه.....
62	مبحث پنجم: جایگاه فقه و پزشکی در تعیین جنسیت خنثی ها (دو جنسری ها).....
64	فصل سوم: روند شکل گوی تغییر جنسیت.....
65	گفتار اول: تاریخچه تغییر جنسیت.....
65	مبحث اول: تاریخچه ی تغییر جنسیت در ایران.....
65	1- تغییر جنسیت قبل از انقلاب اسلامی.....
65	2- تغییر جنسیت بعد از انقلاب اسلامی.....
67	مبحث دوم: تغییر جنسیت در کشورهای اروپایی.....
67	1- تغییر جنسیت در آمریکا.....
67	2- تغییر جنسیت در انگلستان.....
68	گفتار دوم: گونه های تغییر جنسیت.....
68	مبحث اول: تغییر جنسیت افراد سالم و کامل:.....
68	مبحث دوم: تغییر جنسیت خنثاها ی دوجنسه ها:.....

- 68مبحث سوم: تغییر جنسیت افراد ممسوح:
- 69مبحث پنجم: تغییر جنسیت به منظور کشف جنسیت کامل و تمام شخص.
- 69گفتار سوم: آلی تغییر جنسیت وقوع خارجی دارد؟
- 73گفتار چهارم: شرایط تغییر جنسیت.
- 77گفتار پنجم: شناسایی جنسیت جدی.
- 80گفتار ششم: سری فناوری صدور گواهی تغییر جنسیت در ایران.
- 80گفتار هفتم: آمار تغییر جنسیت.
- 82گفتار هشتم: مشکلات اصلی افراد تراجنسیتی در ایران.
- 83فصل چهارم: احکام فقهی تغییر جنسیت از دیدگاه مذاهب خمس.
- 85گفتار اول: نظری ممنوعیت مطلق تغییر جنسیت.
- 85ادله مخالفان تغییر جنسیت.
- 851- استناد به آیه قرآن در نامشروع بودن تغییر جنسیت.
- 851-1- آی 195 سوره بقره.
- 851-1-1- مفردات و ترجمه آی.
- 872-1-1- دیدگاه مفسران.
- 893-1-1- نحوه استدلال بر حرمت تغییر جنسیت با بهره‌گیری از آی.
- 902-1- آی 119 سوره نساء.
- 901-2-1- مفردات و ترجمه آی.
- 912-2-1- دیدگاه مفسران.
- 973-2-1- نحوه استدلال بر حرمت تغییر جنسیت با استناد به آی.
- 974-2-1- مناقشه در استدلال مخالفان.
- 1003-1- آی 49-50 سوره شوری.

- 1001-3-1- مفردات و ترجمه.
- 1012-3-1- دی‌گاه مفسران.
- 1033-3-1- نحوه استدلال بر حرمت تغییر جنسیت با بهره‌گیری از این آی.
- 1042- استناد به روایت در نامشروع بودن تغییر جنسیت.
- 1041-2- روایت حرمت خصی کردن.
- 1041-1-2- روایت عثمان بن مظعون.
- 1051-1-1-2- بررسی سند روایت:
- 1072-1-2- روایت ابن عباس.
- 1071-2-1-2- بررسی سند روایت.
- 1073-1-2- نحوه استدلال مخالفان بر حرمت تغییر جنسیت با بهره‌گیری از این روایت
- 1082-2- روایت حرمت تغری به نفس.
- 1081-2-2- روایت یعقوب بن سالم.
- 1091-1-2-2- بررسی سند روایت.
- 1112-2-2- روایت عبدالله بن سنان.
- 1121-2-2-2- بررسی سند روایت.
- 1123-2-2- روایتی از امام جعفر (ع).
- 1131-3-2-2- بررسی سند روایت:
- 1134-2-2- نحوه استدلال مخالفان بر حرمت تغییر جنسیت با بهره‌گیری از این روایت.
- 1133-2- روایت باب حرمت تشبیه به جنس مخالف.
- 1131-3-2- روایت زب بن علی.
- 1141-1-3-2- بررسی سند روایت.

- 1152-3-2- روایت ابی خدیجه عن ابی عبدالله.....
- 1161-2-3-2- بررسی سند روایت:.....
- 1183-3-2- نحوه استدلال بر حرمت تغییر جنسیت با بهره‌گیری از این روایت.....
- 1184-3-2- اشکال بر استدلال وارد شده و پاسخ آن:.....
- 1193- مخالفت با مصالح عمومی.....
- 1214- نقص و ضرر به خود.....
- 121مبحث دوم: نظر علمای اهل سنت در مورد ممنوعیت مطلق تغییر جنسیت.....
- 123گفتار دوم: نظری مشروعیت مطلق تغییر جنسیت.....
- 125ادله موافقان تغییر جنسیت.....
- 1251- اصل اباحه علی حایت.....
- 1272- قاعده اضطرار.....
- 1293- قاعده تسلط (سلطنت).....
- 131گفتار سوم: نظری مشروعیت مشروط.....
- 133گفتار چهارم: تفسیر بندی افراد از نظر وضعیت جنسی:.....
- 133مبحث اول: دوجنسی‌ها (خنثی‌ها).....
- 1331- نظرات اهل تسنن در مورد تغییر جنسیت خنثی‌ها (مشکل علی غی مشکل).....
- 1362- نظرات اهل تشریع در مورد تغییر جنسیت خنثی‌ها.....
- 1361-2- تغییر جنسیت در خنثای غی مشکل.....
- 1382-2- تغییر جنسیت در خنثای مشکل.....
- 1383-2- نظرات چند تن از مراجع و مجتهدی شریعه در مورد تغییر جنسیت افراد
- 141خنثی(مشکل و غی مشکل):.....
- 142مبحث دوم: افراد تراجنسیتی.....

145	مبحث سوم: تغییر جنسیت در افراد سالم.....
148	مبحث پنجم: بررسی جواز و عدم جواز تغییر جنسیت از نظر حقوق کنوری.....
149	مبحث ششم: نظری مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه.....
151	فصل پنجم: آثار فقهی حقوقی تغییر جنسیت.....
152	طرح بحث.....
152	گفتار اول: تغییر جنسیت و اثر آن بر عقد نکاح.....
152	مبحث اول: اثر تغییر جنسیت بر خود عقد نکاح.....
153	1- تغییر جنسیت یکی از زوجین.....
153	2- تغییر جنسیت غی همزمان زوجین.....
154	3- تغییر جنسیت همزمان زوجین.....
156	مبحث دوم: تغییر جنسیت و اثر آن بر مهری.....
157	1- نظری عدم لزوم پرداخت مهری به طور مطلق:.....
159	2- نظری لزوم پرداخت کل مهر به طور مطلق.....
	3- استحقاق تمام مهر در صورت دخول و استحقاق نصف مهر در صورت عدم دخول
160
162	4- عدم استحقاق مهر در صورت تغییر جنسیت زوجه بدون اذن زوج:.....
163	مبحث سوم: تغییر جنسیت و اثر آن بر عده.....
165	گفتار دوم: تغییر جنسیت و اثر آن بر ولایت و حضانت فرزندان.....
166	مبحث اول: تغییر جنسیت پدر به زن.....
166	1- نظری سقوط ولایت پدر.....
167	2- نظری بقای ولایت پدر.....
168	3- تغییر جنسیت مادر به مرد.....

170	گفتار سوم: تغییر جنسیت و اثر آن بر ارث.....
171	مبحث اول: تغییر جنسیت زوجین:.....
172	مبحث دوم: ارث فرزندان تغییر جنسیت داده از والدی خویش.....
173	مبحث سوم: ارث والدی تغییر جنسیت داده از فرزندان خویش.....
176	گفتار چهارم: تغییر جنسیت و مسأله شهادت.....
178	گفتار پنجم: تغییر جنسیت و اثر آن بر قصاص.....
178	مبحث اول: تغییر جنسیت قاتل و مقتول.....
180	مبحث دوم: تغییر جنسیت پدر پس از قتل فرزند.....
181	گفتار ششم: تغییر جنسیت و اثر آن بر دی.....
181	مبحث اول: تغییر جنسیت جاری قبل از اجرای مجازات.....
183	نتیجه‌گیری.....
186	فهرست منابع:.....
186	الف) منابع فارسی.....
191	ب) منابع عربی.....
200	ج) مقالات و مطبوعات.....
202	د) سایت‌ها.....

مقدمه

پاسخگویی به مسائل مستحدثه و نوپیدا، اگرچه در اعصار مختلف در میان فقها امری متداول بود، اما در ده‌های اخیر با گسترش علوم و تحولات فرهنگی، صنعتی، اجتماعی و ... به حداکثر خود رسیده است.

یکی از حوزه‌های مرتبط با مسائل نوظهور، حوزه مسائل پزشکی است که مانند دیگر جنبه‌های زندگی عصر جدید، در معرض دگرگونی‌های بسیاری قرار گرفته است. این تحولات و پیشرفت‌ها اگر چه توانسته‌اند در بهبود و ارتقای بهداشت و درمان افراد به جوامع بشری خدمات بی‌شماری عرضه کنند، اما در بسیاری از زمینه‌ها نیز معرفت‌های دینی ما را با معضلات جدید در حوزه‌های کلامی، فقهی، حقوقی، اخلاقی، و ... روبرو ساخته است؛ و البته در این میان با توجه به سهم و نقش فقه در فرهنگ و تمدن اسلامی، مهمترین پرسش‌ها در این حوزه پدیدار می‌گردند. بی‌توجهی فقها به این مسائل و پرسش‌ها مشکلات فراوانی را به دنبال خواهد داشت. بی‌شک فقه اسلامی که مدعی امکان رفتار دین‌مدارانه در عصر حاضر است، نباید با بی‌تفاوتی در مقابل اینگونه مسائل، نتایج ویرانگر آن را پذیرا گردد؛ از این رو لازم است که فقها به ارائه راهکارهای علمی و در عین حال مطابق با نیازهای روز بپردازند.

یکی از مسائل مستحدثه در حوزه پزشکی که در عصر حاضر فقهاء با آن مواجه شده‌اند، مسأله تغییر جنسیت می‌باشد. امروزه با پیشرفت علم پزشکی این امکان فراهم آمده که افراد در طی یک فرآیند درمانی و با انجام یک سری عملیات، شکل فیزیکی بدن خود را تغییر داده و به آرزوی خود- یعنی تغییر ظاهری جنسیت- دست پیدا کنند که به مجموع این عملیات اصطلاحاً تغییر جنسیت گفته می‌شود که در عصر حاضر مورد بحث واقع شده و عقاید گوناگونی درباره آن اظهار گردیده است.

الف - مساله پژوهش

از آنجایی که امروزه روز به روز بر تعداد افرادی که تغییر جنسیت می‌دهند افزوده می‌شود در نتیجه شایسته است حکم فقهی این مسئله مورد بررسی قرار گیرد؛ در این پژوهش برآنیم تا به این مسئله بپردازیم، نظرات مختلف فقهای امامیه و اهل سنت و همچنین ادله‌ی مربوطه را بررسی نماییم و به حکم مسئله دست یابیم؛ سپس آثاری که این مسئله در زندگی فردی و اجتماعی شخص برجای می‌گذارد را مورد بررسی قرار دهیم.

ب - ضرورت پژوهش:

آنچه که باعث اهمیت مسئله تغییر جنسیت شده، پیشرفت تکنولوژی و توسعه دانش جراحی و امکان تغییر جنسیت است. در گذشته تغییر جنسیت و تبدیل پسر به دختر و برعکس، امری ناممکن تلقی می‌شد اما در دهه‌های اخیر هزاران عمل تغییر جنسیت به وقوع پیوسته است. به ادعای یکی از پزشکان، تاکنون 650 عمل تغییر جنسیت در ایران توسط او انجام گرفته که اگر آمار دیگر پزشکان، به این رقم اضافه شود تقریباً 3 هزار تغییر جنسیت در ایران اتفاق افتاده است.

اهمیت بحث پیرامون این موضوع زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم طبق گزارش‌های موجود در چند سال اخیر، ایران کانون عمل تغییر جنسیت در جهان شده تا جایی که در بعضی نوشته‌ها از ایران به عنوان بهشت تغییر جنسیت نام برده شده است¹. با توجه به مراتب فوق و از آنجایی که تاکنون در کشور ما قوانینی جامع در زمینه‌ی آثار حقوقی تغییر جنسیت وضع نگردیده است، همچنین در زمینه‌ی اصل حرمت یا حلیت تغییر جنسیت نیز، میان فقها و صاحب‌نظران اختلاف نظر وجود دارد؛ بررسی احکام افراد تغییر جنسیت یافته از دیدگاه فقه

¹. دلیر، محسن؛ تغییر جنسیت آری یا نه؟، چ اول، نشر بقیع، زمستان 1387، ص 23